

Rapport

Diarienummer
511-8502-2012

Klådrisinventering

Öster om Russfjärden, Strömsund i Jämtlands län

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Omslagsbild

Klådris. Foto: Fredrik Jonsson.

Utgiven av

Länsstyrelsen Jämtlands län
December 2012

Utförd hösten 2012 på uppdrag av Länsstyrelsen i Jämtlands län av
Fredrik Jonsson och Ulrika Nordin, Trångsviken

Beställningsadress

Länsstyrelsen Jämtlands län
831 86 Östersund
Telefon 010-225 30 00

Ansvarig

Bodil Carlsson

Text

Fredrik Jonsson, Ulrika Nordin

Tryck

Länsstyrelsens tryckeri, Östersund 2012

Löpnummer

2012:20

Diarienummer

511-8502-2012

Publikationen kan laddas ner från Länsstyrelsens hemsida
www.lansstyrelsen.se/jamtland

Innehållsförteckning

Inledning	4
Översikt	5
Områdesbeskrivning	6
Inventeringsresultat.....	6
Sammanfattning av resultatet	8
Åtgärder.....	9

Inledning

En ny förekomst av klådris *Myricaria germanica* upptäcktes nyligen sydost om Strömsund, efter tips av en handläggare på Strömsunds kommun. Personal från Länsstyrelsen i Jämtlands län undersökte två tåkter i trakten och det visade sig finnas en rik förekomst av klådris i båda täkterna. Den ena tåkten ligger nedanför Russfjärdens utlopp vid Tännviken och den andra ligger längre nedströms vid Stamselviken.

Efter den översiktliga inventeringen i de båda täkterna uppstod en del frågor. Hur ser det ut i området mellan de båda täkterna? Finns det fler klådrisförekomster där, och hur stora är populationerna? Denna inventering syftar till att ge svar på dessa frågor och avgränsa klådrispopulationernas storlek och utbredning i området.

Figur 1. Karta över Russfjärden och Stamselviken i Strömsunds kommun.

Översikt

Det inventerade området ligger mellan sjöarna Russfjärden och Stamselviken, cirka 7–11 kilometer sydost om Strömsund i nordöstra delarna av Jämtland län. Området är markerat med en svart ellips på kartbilden ovan. Mellan de ovan nämnda sjöarna, Russfjärden och Stamselviken, har man i samband med byggandet av nedanförliggande kraftverk (Storfinnforsens kraftverk, färdigt 1954) byggt en regleringskanal för att bättre kunna reglera tillförseln av vatten till kraftverken.

Regionens sjöar och vattendrag bildar ett komplicerat nätverk i förhållande till varandra. Ett exempel är den naturliga bifurkationen där Faxälven delar upp sig i två grenar, något som sker norr om Stamsele sydost om det inventerade området. Den nordliga grenen heter Vängelälven och mynnar så småningom i Fjällsjöälven för att sedan rinna ner i Ångermanälven och den södra grenen som fortsätter att heta Faxälven mynnar så småningom även den ut i Ångermanälven, dock betydligt längre söderut. Till detta kommer ovan nämnda byggda kanal samt att kraftverksdammarna har dämt över områden som tidigare var land.

Hursomhelst så ligger alltså området i Ångermanälvens vattensystem. Klådris är sedan tidigare känd från flera platser i detta vattensystem. Den nordligaste, och kanske också den mest livskraftiga förekomsten finns längs med Vojmån mellan Storuman och Vilhelmina i Västerbottens län. Där räknades över 1 700 plantor in år 2006. Vojmån är i dessa delar (uppströms Volgsjön) opåverkad av vattenkraftsutbyggnad. Längre söderut finns klådris i några populationer längs med främst Faxälven och Fjällsjöälven. Längs med Faxälven finns den på flera platser i närheten av Ramsele och Edsele. På ett par av dessa platser finns uppemot 500 exemplar, men på de övriga är den ganska fåtalig. Längs med Fjällsjöälven finns den också på några platser.

I Faxälvens övre lopp finns också en rik förekomst (1 365 exemplar) vid Lill-Blåsjön. Längs med Ångermanälven finns en förekomst i Junsele. Tidigare, innan vattenkraftsutbyggnaden fanns ytterligare ett antal livskraftiga förekomster längs med Ångermanälven, Fjällsjöälven och Faxälven. Se förteckning i åtgärdsprogrammet för klådris (Åtgärdsprogram för klådris 2007–2010, Naturvårdsverket rapport 5700, 2007). En intressant uppgift är från Låsjön 1896. Där samlades klådris från en sänkt sjö. Låsjön ligger bara fyra kilometer söder om kanalen mellan Tännviken och Stamselviken. Klådris har alltså sedan mycket länge funnits naturligt längs med Faxälven, men sedan drygt 50 år tillbaka har den naturliga störningsregimen brutits på grund av utbyggnaden av vattenkraftverk.

Områdesbeskrivning

Kanalen som går mellan Tännviken och Stamselviken har några varierande partier. Längst i nordväst, vid sin början söder om Tännremmen, Tännviken är det en grävd och ganska ensartad, 2,5 kilometer lång kanal. Söder om kanalen finns en stor nyare grustäkt, men även äldre sådana.

I centrala delar breddar sig kanalen och bildar en konstgjord sjö, eller regleringsmagasin. Söder om regleringsmagasinet har man dock även här grävt längs med långa sträckor. Troligtvis har man grävt och fördjupat fåran, och lagt massorna så att de bildar en mycket lång och smal, åsliknande udde ut i sjön. I trakten finns även naturliga grusåsar som liknar denna. Att det rör sig om ett regleringsmagasin kan man se på de många avverkade stubbarna som finns i vattnet. Men mycket av det nu överdämda området har tidigare bestått av myrmark. I nordväst är det delar av Rörflon som har dämmts över, och i centrala och sydöstra delarna är det andra namnlösa myrar som dämmts över.

Längst i öster, nedströms regleringsdammen, är det återigen en ganska smal kanal ända ner till Stamselviken. Även här finns ett större grustag söder om kanalen.

Inventeringsresultat

I texten nedan beskrivs olika delområden. Delområdena är markerade med siffror på kartan.

Figur 2. Karta med delområdena markerade.

1. Söder om regleringsdammen, i området söder om kanalen/älven finns det flera rullstensåsar. Skogen på rullstensåsarna är mestadels ung tallskog, cirka 30–40 år gammal. Rester av den gamla skogen finns dock i form av gamla stubbar och tallågor från tiden kring dimensionsavverkningen. På

marken växer bärris. Så här ser även skogen ut på den långa och smala udde som finns lite längre åt sydost. Inget klådris hittades i detta område.

2. Söder om regleringsdammen, i de centrala delarna finns en lång udde eller ås som sträcker sig ut i sjön. Totalt är den nästan två kilometer lång. Vegetationen på den udden skiljer sig kraftigt från den på de andra, naturliga rullstensåsarna. På marken finns här inget bärris, marken är istället kal eller bevuxen med gräs, mossa (främst en raggmossa) och påskrislavar. Även svampfloran är helt annorlunda med rikligt med fjällig bläcksvamp *Coprinus comatus*. I trädsiktet dominerar frodvuxna tallar, cirka 30 år gamla, men det finns också mycket björk och spridda kläna sälgar. På marken växer mer eller mindre rikligt med klådris. Det finns både gamla och högvuxna plantor och små och relativt nyetablerade exemplar. Många av de större exemplaren har fröställningar. Någon exakt räkning av klådris gjordes inte i detta område, det skulle ha varit mycket tidskrävande. Vi uppskattade dock att det fanns minst 12 000 plantor.
3. Söder om kanalen, öster om landsvägen finns en ganska stor grustäkt. Totalt är den en kilometer lång och som bredast cirka 300 meter. Klådris förekommer spritt över stora delar av grustäkten. Även väster om landsvägen finns en mindre täkt. Här rör det sig snarare om en bergtäkt. På marken är materialet grovt och surt. Ingen klådris hittades i den täkten. Totalt hittades 664 plantor av klådris i delområdet, samtliga i det stora, östra grustaget.
4. Norr om kanalen, väster om landsvägen är det först ung björkskog och sedan ung tallskog. I tallskogen är marken täckt av bärris. Det tyder på att man inte har rört marken här i samband med byggandet av kanalen. Och eftersom ingen störning har skett finns heller ingen klådris. Öster om landsvägen däremot ser det ut som ett gammalt grustag. Här finns spridda klådrisplantor. Främst längs med en liten grusväg som går genom området. Totalt sågs 248 plantor men fler kan finnas.
5. Norr om kanalen, i de centrala delarna är det enbart naturliga stränder. Främst torvstränder eftersom man dämt över myrmark. Man har inte grävt eller på annat sätt förändrat marken som numera är strand och tidigare var skogs- eller myrmark. Ingenstans verkar det här lämpligt för klådris. Ingen klådris hittades i detta område, men stora delar inventerades inte.
6. Här finns en kilometerlång dämningvall/stödvall som utgår från dammbyggnaden nedströms. Uppe på dämningvallen går en grusväg. Vallen består av grus och sten och sluttar brant mot vattnet. I östra delen förekommer ganska rikligt med klådris i slänten ner mot vattnet. Längre västerut saknas klådris, men på en delvis konstgjord holme i väster finns klådris på en udde som vätter åt söder. Här växer stora klådrisplantor i en miljö som nästan ser naturlig ut. Totalt fanns i detta delområde 105 klådrisplantor.
7. Söder om kanalen, nedströms dammbyggnaden, finns den rikaste förekomsten av klådris. Det är området mellan kanalen och en stor grustäkt. Troligen har man här dumpat alla de massor som man fick när man grävde ur kanalen. Hela området med klådris är cirka 700 meter

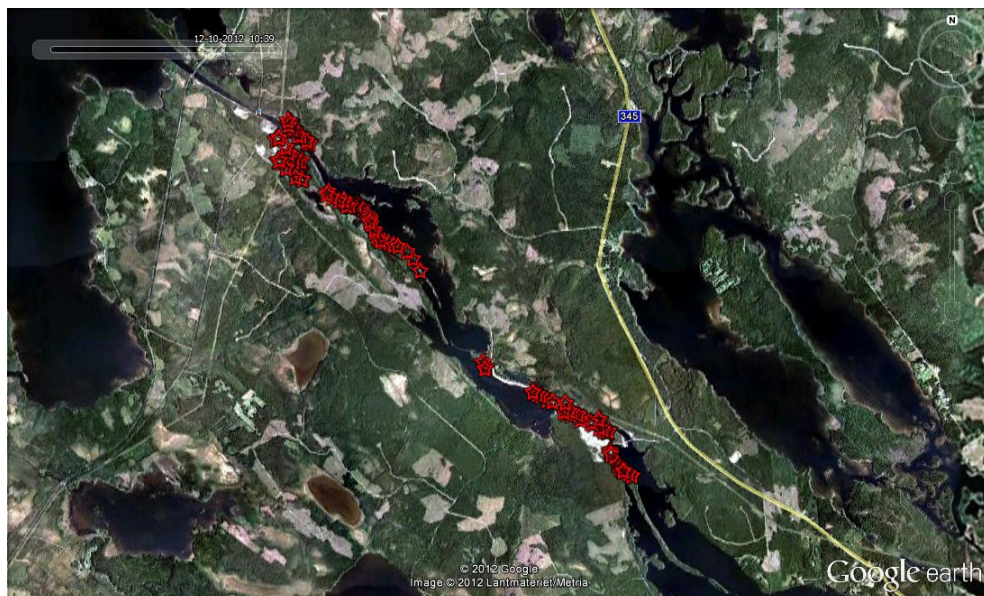
långt och cirka 70 meter brett. Men rikligast förekommer klådris i ett 30-40 meter brett och 200 meter långt område, cirka 0,6 hektar stort. Där uppskattas antalet till över 20 000 exemplar. Klådris förekommer även med enstaka exemplar på grusslätten intill vattnet norr och söder om kanalen. Själva grustaget är aktivt idag och inventerades inte. Öster om landsvägen förekommer också klådris, men inte lika rikligt som väster om vägen. Totalt räknades/uppskattades det till nästan 22 000 klådrisplantor.

8. Detta område ligger söder om dammen och liknar område 5. Stränderna är naturliga och därigenom inte särskilt lämpade för klådris. Inget klådris hittades, men stora delar av området inventerades inte.

Sammanfattning av resultatet

Sträckan från grustaget sydost om Tännviken, längs med kanalen hela vägen förbi det östra grustaget vid Stamselviken hyser ett för svenska mått mätt mycket högt antal klådrisplantor. Det totala antalet klådrisplantor som uppskattades var nästan 35 000 plantor. En grov uppskattning är att tre fjärdelar av den svenska kända förekomsten av klådris finns i området.

Hela förekomsten av klådris har uppkommit till följd av den stora mänskliga verksamhet som skett genom byggandet av en kanal samt genom anläggandet av två stora grustäcker. Längs med kanalen, där de rikaste förekomsterna finns, växer skogen ganska snabbt igen, vilket gör att klådriset på sikt kommer att försvinna därifrån. Där finns i dag ingen störning, varken naturlig eller människoskapad som kan ändra detta faktum. I grustäckerna sker kontinuerlig störning och det skapas även kontinuerligt områden som får vila där klådris kan etablera sig. Populationerna i grustagen är dock betydligt mindre än förekomsterna längs med kanalen.

Figur 3. Karta visande förekomster av Klådris längs med kanalen. Röda stjärnor visar förekomster av klådris. Varje stjärna kan motsvara många klådrisplantor.

Åtgärder

För att bevara klådriset på denna stora lokal måste störningar skapas för att en föryngring av plantor ska kunna ske. Ett alternativ skulle kunna vara att kontinuerligt skrapa av ytlagret i den unga tallskogen mellan kanalen och grustäkten vid Stamselviken. På så vis skulle man kunna hålla populationen vid liv, åtminstone tills man kan åstadkomma mer naturligt skapade populationer längs med denna sträcka av den reglerade Faxälven.

Man skulle kunna skrapa av ytlagret eller harva ytan i exempelvis 20 gånger 20 meter stora ytor spridda i området. Efter cirka 10 år kan nya områden skrapas av. Efter 30 år kan man återkomma till de först bearbetade ytorna. Eventuella åtgärder borde kunna bekostas av inblandade vattenkraftsbolag.

Så länge grustäkterna är aktiva kommer de också fungera som klådrishabitat. Om grustäkterna upphör skulle det vara fördelaktigt att inte återställa och plantera igen hela täkterna. Kanske skulle det gå att samarbeta med en motocrossklubb för att kontinuerlig störning ska ske.

Att i samband med vårfloden dämna över området är inget bra alternativ eftersom omgivningen är flack och stora områden med skog och myrmark då skulle däckas över. Tyvärr har kanalerna byggts väldigt raka och utan variation. Hade man byggt kanalerna med kurvor med uddar och revlar hade möjligheterna till att skapa naturliga klådrishabitat längs med älven varit större.

I de centrala och östra delarna finns dock en del flackare revlar med klådris, och där skulle det räcka med en mindre överdämning, 0,5 meter för att på sikt skapa nya klådrishabitat.

Länstyrelsen Jämtlands län

Postadress: 831 86 Östersund
Besöksadress: Residensgränd 7
Telefon: 010-225 30 00
jamtland@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/jamtland